



Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovi člana V stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39. stav 1. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 21. do 27. januara 2003.godine, donijela je

ODLUKU

I

Područje i ostaci graditeljske cjeline - **Čaršijska (Esme Sultanije) džamija sa pratećim objektima: šadrvanom, stambenim objektom, mektebom i haremom**, proglašavaju se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik nalazi se na lokaciji koja obuhvata k.č. 1251, 1252 i 1253, k.o. Jajce 1, općina Jajce, Federacija Bosne i Hercegovine.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite i rehabilitacije utvrđene Zakonom o provedbi odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službene novine Federacije BiH", br. 2/02 i 27/02.).

II

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Vlada Federacije) dužna je osigurati pravne, naučne, tehničke, administrativne i finansijske mjere za zaštitu, konzervaciju, prezentaciju i rehabilitaciju nacionalnog spomenika.

Vlada Federacije dužna je osigurati sredstva za izradu i provedbu potrebne tehničke dokumentacije za rehabilitaciju nacionalnog spomenika sa pratećim objektima.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljem tekstu Komisija) utvrdit će tehničke uvjete i osigurati finansijska sredstva za izradu i postavljanje informacione ploče sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III

U cilju trajne zaštite objekta na k.č. br. 1251, 1252 i 1253, k.o. Jajce 1 nisu dopušteni nikakvi radovi, izuzev konzervatorsko-resturatorskih, uz projekat odobren od federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje i stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na razini Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: nadležna služba zaštite).

Vlada Federacije dužna je posebno osigurati da rehabilitacija bude provedena u skladu sa sljedećim uvjetima:

- džamiju sa haremom, šadrvanom i ostalim objektima rekonstruirati u izvornom obliku, sa identičnim horizontalnim i vertikalnim dimenzijama;
- svi originalni ulomci objekta koji se nalaze na lokaciji ponovno se moraju ugraditi u objekat metodom anastiloze uz upotrebu tradicionalnih građevinskih materijala i vezivnih sredstava (maltera), kao i tehnika građenja, a do momenta ugradnje obavezno ih zaštititi;
- izvršiti otkopavanja površinskih slojeva zemlje u cilju pronalaženja originalnih temeljnih zidova;
- izvršiti sanaciju i konsolidaciju originalnih dijelova temelja i zidova;
- fragmente koji se zbog visokog stepena oštećenja ne mogu ugraditi, a nakon izvršenih laboratorijskih ispitivanja, na odgovarajući način konzervirati i prezentirati u sklopu džamijskog harema;
- sav iskoristivi materijal ugraditi u objekat džamije;
- dijelove koji nedostaju uraditi na osnovi postojeće tehničke dokumentacije;
- harem džamije i njen ulazni dio, a naročito zid oko kompleksa, rekonstruirati na osnovi podataka o ranijem izgledu;
- sve nadgrobne spomenike konzervirati i na osnovi raspoložive dokumentacije pokušati vratiti na staro mjesto. Za one za koje nije moguće precizno definirati raniju lokaciju, konzervirati i na odgovarajući način prezentirati u sklopu harema džamije.

IV

Stavljaju se van snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski akti koji su u suprotnosti sa odredbama ove odluke.

V

Svako, a posebno nadležni organi Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu i rehabilitaciju.

VI

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije, federalnom ministarstvu nadležnom za prostorno uređenje, nadležnoj službi zaštite, općinskom organu uprave nadležnom za poslove urbanizma i katastra, radi provedbe mjera utvrđenih u tač. II, III, i IV ove odluke i nadležnom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VII

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim osobama u prostorijama i na web stranici Komisije (<http://www.aneks8komisija.com.ba>).

VIII

Prema članu V, stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Komisije su konačne.

IX

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u «Službenom glasniku BiH» i «Službenim novinama Federacije BiH».

Ovu odluku Komisija je donijela u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović, Ljiljana Ševo i Tina Wik.

Broj: 08.2-6-4/03-4
21. januara 2003. godine
Sarajevo

Predsjedavajući Komisije

Dubravko Lovrenović

O b r a z l o ž e n j e

Na osnovi Zakona o provedbi odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, član 2, stav 1, "nacionalni spomenik" je dobro koje je Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljem tekstu Komisija) proglasila nacionalnim spomenikom, u skladu sa članovima V i VI Aneksa 8., Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu Aneks 8.) kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine («Službeni glasnik BiH», Broj 33/02), sve dok Komisija ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za dotično dobro podnesen zahtjev.

Komisija je na sjednici održanoj od 01. do 02. jula 1999. godine donijela odluku o stavljanju **Esme Sultanije džamije** na Privremenu listu nacionalnih spomenika pod rednim brojem 275. U skladu sa odredbama zakona, a na osnovu člana V, stav 4. Aneksa 8. i člana 35. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, Komisija je pristupila provedbi postupka za donošenje konačne odluke za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom.

II – PRETHODNI POSTUPAK

U postupku koji prethodi donošenju konačne odluke o proglašenju izvršen je uvid u:

- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući i opis i fotografije, podatke o eventualnim oštećenjima u toku rata, podatke o eventualnim intervencijama na restauraciji ili drugoj vrsti radova na dobru, itd.,
- ZK izvadak i podatke o vlasništvu,
- historijsku, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru, koja je data u popisu korištene dokumentacije u sklopu ove odluke.

Na osnovi uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra, utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o lokalitetu

Lokacija

Esme Sultanije džamija nalazi se u centru jajačke čaršije, u glavnoj ulici koja povezuje Travničku i Banjalučku kapiju, k.č. 1251, 1252 i 1253 K.O. Jajce 1, vlasništvo IVZ BiH, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Historijski podaci

Prema tarihu iznad portala, džamija je podignuta 1749./50. godine, a njen osnivač je čauški čehaja Emir Mustafa. Tarih ukazuje da je na tom mjestu postojala ranije džamija Mir Mustafe Čehaje (*Mujezinović, 1998. 261. str.*).

U vezi imena Esme Sultanije postoji sačuvano predanje da je Esma sultanija, supruga bosanskog namjesnika Mehmed paše Muhsinovića sagradila ovu džamiju i dva mosta na Vrbasu. Kako je bila bolesna, astrolozi su joj prorekli da će ozdraviti ukoliko napravi tri zadužbine. Od svoga nakita je podigla pomenutu džamiju i mostove na Vrbasu (*Mujezinović, 1998. str. 262.*).

Pošto je Mehmed paša Muhsinović bio namjesnik Bosne u dva navrata – prvi put do 1763. godine, a drugi put od 1770. do 1772. godine, javlja se pitanje usklađenosti gornjeg natpisa iz 1749./50. godine sa ovim datumima. Logično bi bilo pretpostaviti da je na mjestu današnje Esme Sultanije džamije ranije postojala džamija, a koju je, prema natpisu podigao čauški čehaja Emir Mustafa 1749./50. godine. Esme Sultanija je mogla jedino nastati između 1760.-63. i 1770.-72. godine, kada je Mehmed paša Muhsinović bio namjesnik Bosne.

Jedno vrijeme, tačnije do 1922. godine, kupola džamije bila je pokrivena krovom sa šindrom, ali je intervencijom te godine drveni krov skinut i džamiji vraćen raniji izgled.

2. Opis spomenika

Esme Sultanije džamija pripadala je centralnom potkupolnom tipu džamije, sa natkrivenim sofama i kamenim minaretom.

Nad približno kvadratnom osnovom unutrašnjih dimenzija 9,49x9,55 metara nalazila se nešto izdužena kupola koja nije odražavala pravi oblik polulopte, što je odvajalo od ostalih većih džamija potkupolnog tipa. Po svojoj konstrukciji objekat je spadao u tip građevine gdje je prelaz iz kvadratičnog oblika u kupoli izveden na pandatifima. Ispod konstrukcije kupole džamija je imala osam prozora sa tranzenama. Kupola je bila oslonjena na četiri tačke, a visina objekta mjerena od poda do vrha tjemena kupole iznosila je oko 13,0 metara. Zidovi džamije bili su od kamena krečnjaka i sedre debljine od 118 – 120 cm.

Ispred džamije se nalazio trijem koga su zatvarala dva masivna zida sa strana debljine 75 cm. Na sjeveroistočnom zidu trijema nalazio se jedan prozorski otvor. Širina trijema iznosila je 3,96 metara. Osim ova dva zida, krov trijema nosila su i dva masivna četvrougaona stupa u sredini. Otvori na fasadama su sa profiliranim okvirom koji prati formu otvora. U donjim zonama objekta prozorski otvori su bili pravougaoni, dok su otvori iz gornjih zona urađeni po uzoru na gotičke prozore sa prelomljenim lukom. U vrhu fasade je bio vrlo istaknut i jak vijenac.

Munara je bila vitka i vrlo proporcionalna, izgrađena od istog kamena od koga i džamija. Baza munare je bila osmostrana dok je tijelo munare imalo šesnaest strana. Prelaz iz osmerougona u šesnaestougona riješen je iznad baze munare. Baza munare je dekorirana motivima u formi pupoljka. Ovaj motiv se u stiliziranoj formi javlja i na dnu i pri vrhu tijela munare, ispod šerefeta. Prema nekim autorima (*Mujezinović, 1998.*) imala je stalaktitne ukrase ispod šerefe, a što nije vidljivo iz fotografija iz kasnijeg perioda. Stranice ograde munare su sa reljefnim dekoracijama na kojima se javljaju motivi kruga, zvijezde i heksagona. Svaka stranica ograde je dekorirana na drugačiji način.

U enterijeru objekta iznad ulaznog portala i sjeveroistočnog i jugozapadnog zida nalazio se drveni mahvil na drvenim stupovima. Mamber je bio zidan od kamena.

Iznad ulaza u objekat nalazio se tarih isklesan u prozi na turskom jeziku. Na kamenoj ploči dimenzija 43x80 cm u nesh-talik pismu, bio je smješten tekst u četiri reda.

Esme Sultanije džamija bila je najvredniji objekat među jajačkim džamijama osmanskog perioda. Prema M. Mujezinoviću ova džamija je spadala među posljednje izgrađene džamije u Bosni i Hercegovini koje su bile pokrivena kupolom.

U sklopu džamijskog kompleksa nalazili su se i šadrvan, mekteb i greblje. Šadrvan je bio pokriven drvenom nadstrešnicom sa kupolom koja je ležala na osam drvenih stupova. U haremu džamije bilo je dvadesetak nišana od kojih je osam imalo

epitafe. Najstariji spomenik datira iz 1238. (1822.) godine, a najmlađi iz 1292. (1875.) godine (*Mujezinović, 1998. str. 262.*).

Dosadašnja zakonska zaštita

Rješenjem Zavoda za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Bosne i Hercegovine objekat je stavljen pod zaštitu države, i upisan u Registar spomenika kulture pod rednim brojem 139.

Prostornim planom Bosne i Hercegovine do 2002. godine Esme Sultanije džamija u Jajcu je bila evidentirana i kategorizirana kao objekat II kategorije.

3. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Na objektu Esme Sultanije džamije tokom 60-tih godina izvršeni su radovi na konstruktivnoj sanaciji objekta, kada je urađena sanacija glavne kupole armiranobetonskim prstenom. U nekoliko navrata izvršene su intervencije na objektu i to najviše na fasadama objekta.

4. Sadašnje stanje lokaliteta

Objekat Esme Sultanije džamije u potpunosti je srušen 1993. godine. Svi fragmenti su uklonjeni sa lokacije i odvezeni u nepoznatom pravcu. Trenutno su na lokaciji radovi na otkrivanju originalnih temelja i zidova objekta.

III - ZAKLJUČAK

Esme Sultanije džamija bila je najvredniji objekat među jajačkim džamijama osmanskog perioda. Po svojoj veličini i obliku izdvajala se od ostalih jajačkih džamija. Prema M. Mujezinoviću ova džamija je spadala među posljednje izgrađene džamije u Bosni i Hercegovini koje su bile pokriveno kupolom.

Primjenjujući Kriterije za donošenje odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom, usvojene na IV sjednici Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, održanoj od 03. do 09. septembra 2002. godine, Komisija je donijela odluku kao u dispozitivu.

Odluka je zasnovana na sljedećim kriterijima:

A. Vremensko određenje,

B. Historijsku vrijednost,

C. Umjetničku i estetsku vrijednost

C.II. Kvalitet materijala

E. Simboličku vrijednost,

E.II. Sakralna vrijednost

E.III. Tradicionalna vrijednost,

E.V. Značaj za identitet skupine ljudi

F. Ambijentalnu vrijednost,

F.II.– Značenje u slici i strukturi grada

Sastavni dio ove odluke su:

- kopija katastarskog plana,
- z.k. izvadak, posjedovni list,
- fotodokumentacija,
- grafički prilozi.

Korištena literatura

U toku vođenja postupka proglašenja Čaršijske (Esme Sultanije) džamije u Jajcu nacionalnim spomenikom BiH, korištena je sljedeća literatura:

- 1970. Jadrić, Radivoj , Revitalizacija istorijskog jezgra Jajca, Sarajevo, 1970.
- 1998. Mujezinović, Mehmed, Islamska epigrafika u BiH, knjiga II, Sarajevo publishing, 1998.
- 1999. Projekat rekonstrukcije urađen od strane Zavoda za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa BiH, autor Azra Hadžić, dipl. ing. arh.

Nosilac istraživanja i izrade Prijedloga odluke:

*Mirzah Fočo, diplomirani inženjer arhitekture,
saradnik za cjeline graditeljskog naslijeđa i kulturne krajolike
u Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika*